

Jak odzyskać dług, gdy dłużnik pozbył się posiadanego majątku?

3 marca 2011 

W obrocie gospodarczym coraz częściej spotykamy się z sytuacją, kiedy osoba prowadząca działalność gospodarczą doprowadza do stanu zadłużenia swojej firmy.

Nagminne jest, że dłużnik nie jest w stanie prawidłowo obsłużyć swoich zobowiązań bądź też umyślnie unika ich spłaty. W tym drugim przypadku wielu z przedsiębiorców w celu uchylenia się od odpowiedzialności, wyzbywa się posiadanych składników majątku lub celowo powoduje obniżenie „atrakcyjności” swego mienia.

Fikcyjne umowy

Wyżej wymienione zabiegi mają na celu jedno: uniemożliwienie organowi egzekucyjnemu (najczęściej komornikom działającym w imieniu wierzyciela) skuteczną egzekucję.

Najpopularniejszą metodą mającą doprowadzić do umorzenia postępowania egzekucyjnego – gdyż wówczas, teoretycznie nasz dłużnik nie posiada żadnego dobytku – jest zawieranie przez niego różnego rodzaju umów prowadzących do wyzbycia się majątku. Umowy zawierane są z osobami zaufanymi tak, aby składniki majątku (ruchomości i nieruchomości) pod względem prawnym nie należały już do dłużnika, chociaż *de facto* są i pozostają jego własnością, z której bez ograniczeń może korzystać, bo zawierane umowy są fikcyjne.

Co zrobić, gdy dłużnik wyzbył się majątku – prawa wierzyciela?

W przypadkach, gdy egzekucja z nieruchomości lub rachunku bankowego dłużnika okazuje się bezskuteczna, wierzyciel może skorzystać z kilku możliwości. Przede wszystkim, jeśli na skutek przeprowadzonej egzekucji wierzyciel nie został w pełni zaspokojony lub jeśli zajęty w toku egzekucji majątek dłużnika nie rokuje jego pełnego zaspokojenia, może on żądać, aby dłużnik dokonał złożenia wykazu swojego majątku, czyli tak zwanego wyjawienia majątku z wymienieniem, co obejmuje:

- opis rzeczy i wskazanie miejsca, gdzie się znajdują,
- zestawienie przypadających dłużnikowi wierzytelności i innych praw majątkowych oraz złożenie przyrzeczenia, co do prawdziwości i zupełności sporządzonego przez niego wykazu.

1. Wyjawienie majątku dłużnika

Wniosek o wyjawienie majątku dłużnika składa się w sądzie właściwości ogólnej dłużnika, czyli miejsca zamieszkania lub siedziby jego firmy. Wykaz majątku oraz przyrzeczenie dłużnika odbierane jest przez sąd niezwłocznie. Tylko w uzasadnionych przypadkach sąd może wyznaczyć inny termin odebrania, który nie może być dłuższy niż tydzień. Procedurę wyjawienia majątku kończy złożenie przez dłużnika uroczystego przyrzeczenia, że „wykazany majątek jest prawdziwy i zupełny” (art. 913 Kodeksu postępowania cywilnego).

2. Rozszerzenie przedmiotu egzekucji na rzeczy ruchome dłużnika

Wierzyciel ma również prawo zwrócić się do komornika z wnioskiem o rozszerzenie przedmiotu egzekucji na rzeczy ruchome dłużnika, jeśli oczywiście posiada wiedzę o ich istnieniu i może precyzyjnie wskazać je organowi egzekucyjnemu.

3. Dochodzenie firmy windykacyjnej

Kolejną możliwością, z jakiej może skorzystać wierzyciel, jest zlecenie dochodzenia należności firmie windykacyjnej. Korzystając z tej metody dochodzenia należności należy liczyć się z dość sporymi kosztami. Firmy windykacyjne pobierają prowizje, których wysokości są uzależnione od wartości przeterminowanej należności, długości przeterminowania oraz stanu prawnego należności przeterminowanej. Wysokość prowizji może sięgać nawet 20% od wartości odzyskanej kwoty.

4. Instytucja skargi pauliańskiej

Nawet jeżeli komornik, wobec bezskuteczności czynności egzekucyjnych podejmie decyzję o umorzeniu postępowania (art. 823 – 825 K.p.c.), to wcale nie musi oznaczać pozbawienia wierzyciela szans na odzyskanie pieniędzy. Poza wyżej wymienionymi instrumentami dochodzenia wierzytelności przez wierzyciela jest jeszcze jeden sposób, mogący przyczynić się do skutecznej egzekucji wierzytelności, który uregulowany jest w art. 59 Kodeksu cywilnego. *„W razie zawarcia umowy, której wykonanie czyni całkowicie lub częściowo niemożliwym zadośćuczynienie roszczeniu osoby trzeciej, osoba ta może żądać uznania umowy za bezskuteczną w stosunku do niej, jeżeli strony o jej roszczeniu wiedziały albo jeżeli umowa była nieodpłatna. Uznania umowy za bezskuteczną nie można żądać po upływie roku od jej zawarcia”*.

Ustawodawca w tym przepisie przewiduje powództwo o uznanie danej umowy za bezskuteczną. Mowa jest o tzw. skardze pauliańskiej. Wykorzystanie instytucji skargi pauliańskiej może pomóc nam wyegzekwować należność nawet od najbardziej upartego dłużnika. Dzięki niej wierzyciel może odzyskać składniki majątkowe, których dłużnik pozbył się, przekazując je osobom trzecim. Jeżeli dłużnik zacznie sprzedawać majątek, to wierzyciel może wystąpić o uznanie umowy sprzedaży za bezskuteczną.

Warunki roszczeń pauliańskich

Skarga pauliańska (także roszczenia pauliańskie) – to rodzaj powództwa, którego treścią jest żądanie uznania danej czynności prawnej za bezskuteczną w stosunku do wierzyciela, którego sytuacja pogorszyła się wskutek tej czynności. Wierzyciel ma prawo skorzystać ze skargi pauliańskiej, gdy łącznie spełnione są trzy warunki:

- następuje pokrzywdzenie wierzycieli, tzn. jeżeli wskutek czynności prawnej dłużnika osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową;
- działanie dłużnika wiąże się z zamiarem i świadomością pokrzywdzenia wierzycieli;
- wiedza lub możliwość – przy zachowaniu należytej staranności – dowiedzenia się o tym przez osobę trzecią.

Aby sąd uznał czynność prawną za bezskuteczną, wierzyciel lub jego pełnomocnik musi przed sądem udowodnić, że:

- niewypłacalność jest spowodowana wyłącznie przez czynność prawną dłużnika;
- dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli;
- osoba trzecia o tym wiedziała lub przy zachowaniu należytej staranności mogła się dowiedzieć.

Czynność prawna dłużnika jest dokonana z pokrzywdzeniem wierzycieli, jeżeli wskutek tej czynności dłużnik stał się:

- niewypłacalny albo
- niewypłacalny w wyższym stopniu, niż był przed dokonaniem czynności.

Postępowanie sądowe

Jeśli postępowanie sądowe zakończy się uznaniem przez sąd danej czynności za bezskuteczną względem wierzyciela, uzyskuje on prawo do egzekucji z przedmiotów majątkowych osoby trzeciej, które na skutek czynności uznanej za bezskuteczną wyszły z majątku dłużnika albo do niego nie weszły.

Instytucja skargi paulińskiej obejmuje wierzyciela ochroną, która sprowadza się do uznania czynności prawnej dokonanej przez dłużnika z pokrzywdzeniem wierzycieli za bezskuteczną tylko w stosunku do wierzyciela, który czynność zaskarżył. Oznacza to, że zaskarżona czynność zachowuje ważność, ale jest ona bezskuteczna tylko w stosunku do wierzyciela, który czynność tę zaskarżył, natomiast w stosunku do innych osób, a w szczególności między dłużnikiem a osobą trzecią, która uzyskała korzyść majątkową, oraz w stosunku do innych wierzycieli czynność pozostaje nadal skuteczna (tzw. bezskuteczność względna).

Przedsiębiorcy muszą pamiętać, że zawsze powinni konsekwentnie dochodzić swoich należności wykorzystując wszystkie dostępne narzędzia i regulacje prawne. Często jest to proces długi i od momentu powstania zadłużenia do wyegzekwowania pieniędzy może minąć nawet i rok. Jednak nie należy odpuszczać długu – ponieważ tylko w ten sposób nieuczciwi biznesmeni, którzy uważają, że mogą nie regulować swoich zobowiązań i nie poniosą za to żadnych konsekwencji, zrozumieją, iż nie są bezkarni.

Wojciech Brewka – prawnik, starszy opiekun klienta, ekspert w dziedzinie *private finance*, SOHOFinance, Centrum Doradztwa Biznesowego Sp. z o.o.

Podstawa prawna:

1. Ustawa z dn. 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego – Dz.U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.
2. Ustawa z dn. 23.04.1964 r. Kodeks cywilny – Dz.U. z 1964 r. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.